

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.164
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника
Наталії Дмитрівни ВІНТОНЯК на дисертацію ГРИНИШИН Христини
Михайлівни на тему «ЗНАЧНІ ПРАВОЧИНИ ГОСПОДАРСЬКИХ
ТОВАРИСТВ», подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження. Комплексний аналіз інституту значних правочинів актуальний у зв'язку з оновлення корпоративного законодавства, що спрямоване на гармонізацію його з правом Європейського Союзу та узгодженням з європейськими стандартами корпоративного управління. Правильне застосування норм чинного законодавства є передумовою ефективного управління у товаристві.

Вдосконалення норм, які стосуються значних правочинів господарських товариств спрямоване на захист інтересів господарських товариств та їх учасників від недобросовісних дій та зловживань з боку виконавчого органу, адже укладення значного правочину може вплинути не тільки на зміну майнової маси товариства, а й в цілому на його діяльність. Тому укладення значних правочинів потребує погодження загальними зборами, наглядовою радою або радою директорів. Така додаткова увага до укладення значних правочинів існує з метою забезпечення економічної стабільності товариства та врахування фінансових ризиків, які можуть виникнути для товариства при укладенні правочину, що відноситься до значного, а також як механізм контролю за діяльністю виконавчого органу.

В аспекті правового регулювання значних правочинів господарських товариств варто відзначити й важливість локальних актів. Як показує юридична практика, локальні акти є дієвим інструментарієм в регулюванні значних правочинів господарського товариства, адже саме в саме в них можна відобразити положення, що спрямовані на усунення законодавчих прогалин, а також визначити критерії віднесення правочину до значного та порядок надання згоди уповноваженим органом на вчинення значного правочину. Варто відзначити й на важливості закріплення умов, що стосуються значного

правочину безпосередньо при укладенні конкретного договору.

Порушення встановленого порядку вчинення значного правочину може бути підставою для визнання його недійсним та притягнення до відповідальності посадових осіб товариства про відшкодування збитків, завданих юридичній особі. Відповідна категорія справ є доволі поширеною у судовій практиці, тому представлене дисертаційне дослідження є актуальним та має важливе значення як в науковій площині, так і для практичного застосування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Вивчення дисертації засвідчує, що авторка правильно визначила об'єкт та предмет дослідження. Здобувачкою досягнуто наукову мету роботи, якою є комплексне дослідження значних правочинів господарських товариств. Для поставленої мети вирішено наступні завдання: досліджено генезу правового регулювання значних правочинів господарських товариств; досліджено роль та значення локальних корпоративних актів в механізмі правового регулювання значних правочинів господарських товариств; проаналізовано поняття та ознаки значного правочину господарського товариства; досліджено умови дійсності та порядок прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину акціонерного товариства; проаналізовано правові наслідки вчинення значного правочину акціонерного товариства з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення; досліджено умови дійсності та порядок вчинення значного правочину товариств з обмеженою/додатковою відповідальністю; проаналізовано умови та порядок притягнення до відповідальності посадових осіб за шкоду, заподіяну товариству з обмеженою/додатковою відповідальністю вчиненням значного правочину з порушенням законодавчих вимог; досліджено способи та засоби захисту прав та інтересів кредиторів у разі порушення вчинення значних правочинів господарських товариств.

У роботі відповідно до поставленої мети та завдань використано загальнонаукові та спеціальні юридичні методи наукового пізнання, а саме: порівняльно-правовий, формально-логічний, системно-структурний, діалектичний тощо.

Дисертація викладена українською мовою, логічно побудована та має чітку структуру. Робота складається з анотації, списку публікацій, змісту, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел й додатку. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена

українською та англійською мовами, а також містить перелік публікацій здобувачки, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність теми та висвітлено теоретичне підґрунтя досліджуваної проблеми, зазначено про зв'язок роботи з науковими роботами, планами, темами, визначено мету і завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані наукові методи, висвітлено наукову новизну отриманих результатів дисертаційного дослідження, зазначено про особистий внесок здобувачки, інформацію щодо апробації результатів дисертації та публікації, а також зазначено структуру дисертаційного дослідження.

У першому розділі *«Загальнотеоретичні положення про значні правочини господарських товариств»*, який містить три підрозділи, авторкою здійснено аналіз етапів розвитку правового регулювання значних правочинів господарських товариств; досліджено роль локальних корпоративних актів в механізмі правового регулювання значних правочинів господарських товариств; розкрито поняття значного правочину та його основні ознаки.

Розділі 2 *«Значні правочини акціонерного товариства»* містить три підрозділи, у межах авторка дослідила умови дійсності значного правочину акціонерного товариства; порядок прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину; правові наслідки вчинення значного правочину з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення.

Розділ 3 *«Значні правочини товариств з обмеженою/додатковою відповідальністю»* містить два підрозділи, в яких дисертантка розкриває умови дійсності та порядок вчинення значного правочину товариств з обмеженою/додатковою відповідальністю, а також на підставі аналізу чинного законодавства та судової практики досліджує підстави та характер відповідальності посадових осіб за шкоду, заподіяну товариству з обмеженою/додатковою відповідальністю вчиненням значного правочину з порушенням законодавчих вимог.

У Розділі 4 *«Охорона прав та інтересів кредиторів у разі порушення вчинення значних правочинів господарських товариств»* дисертантка досліджує проблемні питання охорони прав та інтересів кредиторів як контрагентів господарського товариства при укладенні значних правочинів. Проаналізовані наукові погляди до фраздаторного правочину та його правова природа.

Висновки містить кожний розділ дисертації, в яких висвітлені основні підсумки дослідження, що розкриті у відповідних розділах. Сформульовано

також загальні висновки, які мають належний аргументований авторський підхід та достатній рівень достовірності.

Список використаних джерел охоплює 251 найменування.

Додаток А містить список публікацій здобувачки за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

Ознайомлення з дисертацією дає підстави стверджувати про ґрунтовне опрацювання наукової літератури, актів законодавства України та іноземних держав, а також великого обсягу судових рішень та локальних актів господарських товариств. Зазначене свідчить, що дисертація Христини Михайлівни Гринишин відповідає встановленим законодавством вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії та є завершеним науковим дослідженням.

Сформульовані в дисертаційній роботі положення, висновки та пропозиції є належним чином обґрунтовані, мають достатній рівень наукової новизни, а також важливе значення для юридичної практики.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. У роботі проаналізовано значну кількість джерел (251 найменування), авторка ґрунтовно вивчила роботи інших науковців, висвітлила наукові погляди, що надало можливість вирішити наукову проблему, а також здійснила аналіз законодавства та судової практики. В роботі висвітлено позиції Верховного Суду у розрізі застосування норм законодавства при розгляді спорів, що виникають щодо укладення значених правочинів.

Положення, висновки та пропозиції, представлені у дисертації, відзначаються тим, що чітко та правильно сформульовані, мають наукове обґрунтування, що свідчить про високий рівень здобувачки.

Результати дисертації відображені у 12 наукових публікаціях, з них 4 публікації надруковані у фахових виданнях, а також у 8 тезах доповідей і повідомлень на конференціях.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Христини Михайлівни Гринишин є важливим внеском для сучасної вітчизняної правової науки та комплексним дослідженням, у якому детально окреслено питання правового регулювання значних правочинів господарських товариств, визначено процедурні недоліки укладення значних правочинів та проаналізовано судову практику в обраній для дослідження тематиці. Робота містить положення, які мають науково-теоретичну цінність та практичну спрямованість.

Позитивно сприймається дослідження авторкою генези правового регулювання значних правочинів господарських товариств та окреслення етапів становлення та розвитку корпоративного законодавства у зазначеній тематиці.

У роботі визначено основні ознаки значного правочину господарського товариства та запропоновано універсальне визначення значного правочину як правочину господарського товариства, для вчинення якого необхідним є надання згоди на це уповноваженим органом управління товариством у встановленому законом порядку та який відповідає спеціальним критеріям, визначеним у законах України та/або локальних актах товариства.

Позитивно сприймається, що авторка приділяє увагу дослідженню локальним актам та підкреслюється важливість локального регулювання значних правочинів господарських товариств. На основі проведеного аналізу локальних актів встановлено найбільш поширені спеціальні критерії віднесення правочину до категорії значних: вартість предмета правочину та характер правочину. Обґрунтовано доцільність урегульовувати відносини повних та командитних товариств щодо значних правочинів у засновницькому договорі цих товариств.

Пропонується уніфікувати законодавчі підходи щодо критеріїв віднесення правочину до категорії «значний». При визначенні належності правочину до категорії значних використовувати ринкову вартість предмета правочину (а не вартість).

Варто підтримати підхід авторки, що у разі зміни структури корпоративного управління з дворівневої на однорівневу подальше схвалення значного правочину товариством, вчиненого з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення повинно здійснюватися загальними зборами.

Імпонує пропозиція, що для унормування проблемних ситуацій щодо укладення значних правочинів на початку діяльності товариств необхідно застосовувати встановлений порядок вчинення значних правочинів до новостворених товариств після спливу 6 місяців з моменту їх державної реєстрації, якщо менший строк не встановлено статутом товариства.

Заслуговує також на підтримку позиція здобувачки удосконалити договірну практику рекомендацією про доцільність зазначення у конкретному договорі положень, що стосуються значного правочину.

Правильним у роботі є зауваження дисертантки, що у ситуації, коли єдиний акціонер не уособлює виконавчий орган товариства, законодавчо не повинно встановлюватися імперативних обмежень щодо застосування у таких товариствах вимог щодо прийняття рішення про вчинення значних правочинів

(п. 5 ч. 8 ст. 106 Закону «Про АТ»). Той факт, що посадові особи органів управління АТ з одним акціонером обираються ним же, не повинен сприйматися як безумовна довіра акціонера обраним особам у всіх АТ.

Авторка наголошує, що суб'єктом відповідальності є не лише посадові особи, які вчинили правочин без згоди уповноваженого органу, але і ті посадові особи, які надали таку згоду (або відмовили у схваленні правочину), якщо такі дії містять у собі ознаки зловживання правом та порушення прав чи інтересів товариства. Проаналізовано склад правопорушення, що є підставою притягнення посадової особи до відповідальності.

Позитивно сприймається, що в дослідженні приділяється увага охороні прав та інтересів кредиторів у разі порушення вчинення значних правочинів господарських товариств.

У роботі сформульовано низку результатів, положень і висновків, що були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни, а також відзначаються своєю важливістю для юридичної науки та практики. Дисертантка правильно та послідовно виклала матеріал, відобразила наукові погляди, проаналізувала судову практику та локальні акти товариств, а також висвітлила авторську позицію. Позитивно сприймається, що запропоновані відповідні зміни, доповнення та уточнення до чинного законодавства.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження виявляється в тому, що його висновки та рекомендації можуть бути використані в майбутніх дослідженнях значних правочинів та корпоративного законодавства загалом. Положення та пропозиції, сформульовані в роботі мають, як теоретичне, так і практичне значення, адже можуть знайти своє застосування в освітньому процесі, у науково-дослідній сфері, під час підготовки наукових публікацій та монографій, а також в правотворчій діяльності та правозастосовній практиці.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. У підрозділі 1.3. «Поняття та ознаки значного правочину» авторка зазначає, що варто погодитися з позицією Верховного Суду України, що *значним правочином може вважатися лише той правочин, що спрямований на розпорядження майном товариства, а саме відчуження майна, а не будь-якої іншої форми розпорядження майном.* Укладення таких договорів як договір оренди, лізингу, управління та інші незалежно від вартості їх предмета не

визнаватимуться значними правочинами, адже при укладенні відповідних договорів товариства залишаються власниками майна, що є його предметом. Відтак, укладення таких договорів не здатне спричинити негативних наслідків для товариства, зокрема, у вигляді переходу права власності на відповідне майно до інших суб'єктів (с. 73-74).

З таким підходом сумнівно чи можна погодитися, оскільки такі правочини як оренди, лізингу, отримання кредиту, поруки, застави та інші можуть укладатися на значні суми та бути ризиковими для товариства, що може негативно вплинути на майновий стан юридичної особи. Якщо аналізувати п. 39 Модельного статуту, затвердженого Постановою «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» № 367 від 27 березня 2019 року, то до значних правочинів серед інших відносять правочини щодо надання товариством об'єкта нерухомого майна або транспортного засобу у користування, отримання Товариством кредиту або позики тощо. Про віднесення й інших правочинів до значних (не тільки тих, що спрямовані на відчуження майна) свідчить і аналіз локальних актів.

До того ж у висновках (ст. 83) дисертантка зазначає, що з огляду на диспозитивність правового регулювання корпоративних відносин є виправданою практика віднесення правочину до категорії значних за його правовою спрямованістю, в результаті виконання яких є ризик зменшення кількості належного товариству майна (наприклад, договори оренди земельних ділянок, нерухомого майна та основних засобів товариства тощо).

2. Дисертантка пропонує уніфікувати законодавчі підходи щодо критеріїв віднесення правочину до категорії «значний» та при визначенні належності правочину до категорії значних використовувати ринкову вартість предмета правочину (а не вартість), яку *порівнювати із вартістю активів товариства (а не чистих активів)*. З однієї сторони, коли вартість чистих активів є незначною або має від'ємне значення внаслідок того, що зобов'язання перевищують суму активів товариства, то будь-який правочин для товариства буде значним, і скликання загальних зборів може бути вкрай не вигідним. Але з іншої сторони, активи товариства можуть бути доволі високими, незважаючи на від'ємне значення чистих активів. І в такому випадку навіть правочин на значну суму для товариства буде укладатися виконавчим органом самостійно без погодження уповноваженим на те органом, що може створювати ризики як для товариства, так і вводити в оману контрагента (іншу сторону договору) щодо фінансового становища товариства. Адже про погіршення майнового стану товариства свідчить саме зменшення чистих активів товариства, а врахування їхнього

показника дозволяє контрагенту (кредитору) більш реально оцінити ситуацію та ступінь його захищеності у випадку невиконання зобов'язань товариством.

3. На ст. 133 дисертаційної роботи авторка зазначає, що при укладенні правочину, який сам по собі не є значним, але який у зв'язку з укладенням додаткових договорів (додатків) або ж у зв'язку з пролонгацією договору набуває правового режиму значного правочину, доцільно передбачити певний законодавчий механізм надання згоди на пролонгацію такого договору або на укладення додаткових договорів, коли за сукупністю цей договір і додатки до нього (або ж у зв'язку з пролонгацією) трансформуватимуть звичайний договір у значний правочин. Тут доцільно було б більш розгорнуто описати механізм надання згоди на пролонгацію правочину, який буде ефективний на думку автора.

4. У роботі дисертантка зазначає, що рішення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства, наглядової ради чи іншого уповноваженого органу щодо несхвалення вчиненого значного правочину, яке спрямоване на невиконання своїх зобов'язань, які виникли внаслідок вчинення такого правочину, і може завдати шкоди інтересам кредитора (не завдаючи при цьому шкоду боржнику, товариству), слід вважати фраздаторним. У разі прийняття уповноваженим органом товариства фраздаторного рішення про несхвалення вчиненого значного правочину, яке суперечить правилам чесної ділової практики та попередній поведінці товариства, кредитор вправі звертатись до суду з вимогою про визнання такого рішення загальних зборів учасників (акціонерів) чи наглядової ради недійсним.

Зазначений підхід потребує додаткового розкриття. Варто було б звернути увагу на іноземний досвід.

Крім того, досліджуючи питання фраздаторного рішення та фраздаторного правочину доцільно було б, щоб авторка визначила основні критерії віднесення рішення та правочину до фраздаторного, тобто конкретизувала ті критерії, які будуть на думку дисертантки вирішальними при доведеності кредитором фраздаторності.

Водночас варто зазначити, що ці зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертації в цілому. Вони є рекомендаційними та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертації та наукових публікацій авторки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Христини Михайлівни Гринишин є

самостійним та розгорнутим науковим дослідженням, що включає елементи наукової новизни та висновки авторки, а також практичні рекомендації.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Христини Михайлівни Гринишин «Значні правочини господарських товариств», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що відзначаються новизною. За своїм змістом дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах)» від 23 серпня 2016 року № 261, «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44, Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, а її авторка – Гринишин Христина Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

старший науковий співробітник
Лабораторії корпоративного права
імені академіка Володимира Луця
Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України,
кандидат юридичних наук

Наталія ВІНТОНЯК